

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗАЙНЯТОСТІ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ

Р.С.Шемчук, асистент

Миколаївський державний аграрний університет

У статті досліджено соціально-економічні проблеми зайнятості сільської молоді. Розглянуто економічну стратегію ефективної зайнятості суспільної праці за сферами її застосування. Установлено ряд факторів, що впливають на формування ефективної зайнятості сільської молоді.

Ключові слова: *трудові відносини, молодь, зайнятість, ефективна зайнятість, економічна стратегія зайнятості, соціальна категорія, безробіття, соціальні групи населення.*

Вступ. Актуальність науково-прикладного опрацювання соціально-економічних проблем зайнятості сільської молоді зумовлена належністю останньої до соціально уразливих груп населення, від якої, водночас, значною мірою залежать перспективи розвитку як конкретного сектора економіки, так і національного господарського комплексу та суспільства в цілому. При цьому проблеми зайнятості молодої людини відбиваються на соціальній, економічній, демографічній, культурній сферах життєдіяльності кожної громади, стосуються багатьох країн та народів, потребуючи для свого вирішення консолідації зусиль в світових масштабах. Особлива уразливість працевлаштування сільської молоді в Україні породжена глибинною трансформацією сільського господарства та переходом галузі до функціонування на ринкових засадах. Звідси об'єктивно витікає потреба надійного наукового забезпечення розв'язання проблеми зайнятості сільської молоді.

Питання зайнятості, ринку праці, використання трудових ресурсів знайшли широке відображення у працях Н.А.Басалаєвої, Д.П.Богині, І.Б.Бривої, О.А.Бугуцького, М.І.Долішнього, С.М.Злупка, А.Є.Котляра, Г.І.Купалової, А.А.Нікіфорової, В.П.Онищенко, В.В.Онікінка, В.Я.Чуракова, М.В.Шаленка та інших. Молодіжним проблемам зайнятості присвячено праці таких відомих вчених, як: Н.В.Анішин, **Вісник аграрної науки Причорномор'я,**

В.О.Архіпов, М.Х.Вдовиченко, Ю.С.Волкова, М.Ф.Головатий, В.Б. Євтух, М.В.Каргалова, І.В.Касімовський, Ю.М.Краснов, І.М.Лібанова, П.В.Смекалов. Проте соціально-економічна специфіка зайнятості сільської молоді як системного явища перехідного етапу розвитку аграрного сектора, що відбувається в контексті економічної глобалізації, досліджено ще не достатньо.

Постановка завдання. Предметом дослідження є сукупність соціально-економічних відносин, що складаються у процесі трудової діяльності сільської молоді. Мета проведеного дослідження полягає в розробці та науковому обґрунтуванні основних напрямів забезпечення соціально-економічного захисту та поліпшення стану зайнятості сільської молоді. Відповідно в статті поставлено і вирішуються такі завдання:

- розкрити сутність молоді, як соціально-економічної категорії, та визначити її роль і місце у системі трудових ресурсів села;
- дослідити особливості залучення сільської молоді до праці;
- визначити напрями соціального захисту сільської молоді;
- обґрунтувати положення про підвищення трудової мотивації сільської молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний кризовий стан світової та вітчизняної економіки, ймовірність значного вивільнення з виробництва працівників, зростання безробіття вимагають глибоких перетворень у сфері зайнятості різних категорій населення, в першу чергу, соціально уразливих, до яких належить і сільська молодь.

Зайнятість залежить від співвідношення попиту та пропозиції робочої сили. В економічній літературі попит на ринку праці визначається як суспільна платоспроможна потреба в робочій силі, а пропозиція - як контингент працездатного населення, яке пропонує роботодавцю свою здатність до праці в обмін на фонд життєвих благ. Часто потребу в робочій сил ви-

значають через кількість наявних робочих місць, а пропозицію - через чисельність економічно активного населення.

В.М.Петюх вважає [1], що ефективна зайнятість відповідає якісному (інтенсивному) аспекту зайнятості, тобто такий розподіл трудових ресурсів дає можливість в кожний момент часу одержати найбільший приріст матеріальних духовних благ, що передбачає ефективне використання в трудовому процесі кожного зайнятого, а оптимальне співвідношення повної ефективної зайнятості дає можливість визначити раціональну зайнятість.

Економічна стратегія зайнятості представляє процес планомірного перерозподілу сукупної робочої сили за сферами застосування праці, регульованої економічними законами даного способу виробництва. Під економічною стратегією ефективної зайнятості розуміється рух працівників в у рамках системи робочих місць відповідно до їхніх потреб та інтересів [2]. У цьому зв'язку все більше актуалізується завдання вивчення економічного виробничого механізму формування ефективної структури зайнятості.

Протягом останніх десятиріч значна увага науковців-практиків приділялася плануванню трудових ресурсів на рівні регіонів колишніх республік, областей, галузей, підприємств. Зокрема, у сільському господарстві розроблялися довгострокові плани, перспективні баланси формування трудових ресурсів кваліфікованих кадрів. Цим проблемам були присвячені численні наукові роботи І.В.Бестужева-Лади[3], П.П.Літвякова[4], В.І.Лишиленка [5], В.Ф.Машенкова [6] та інших. Усі ці прогнози розробки базувалися на суспільній власності на засоби виробництва, відповідних характеру та змісту колективної праці та соціально-економічній політиці, що була зорієнтована загалом на забезпечення повної зайнятості трудових ресурсів, у тому числі молоді, яка вступає у працездатний вік. Завдання планування за таких умов зводилося в цілому до встановлення найкращого співвідношення між повною зайнятістю населення і ефективним його використанням. Зворотним

боком такої політики були порівняно низькі рівні оплати та продуктивності суспільної праці, екстенсивний характер економічного розвитку.

Проблема зайнятості має різні аспекти: економічні, соціальні, демографічні, правові, психофізичні, регіональні та інші. Зайнятість з економічних позицій суспільства - це діяльність працездатного населення щодо створення суспільного продукту або національного доходу. Зайнятість визначає як економічний потенціал суспільства, так і рівень, і якість життя населення в цілому, і добробут окремих громадян. Разом з цим зайнятість має і соціальний характер: вона відображає потреби людей не лише в заробітках, а й у самореалізації через суспільно корисну діяльність. Оскільки поняття «зайнятість» охоплює всі сфери життєдіяльності людини, а не тільки його економічну складову, то цілком логічно, що зміст цього поняття значно ширший, ніж економічний чи правовий аспект. Бо людина стає практично абсолютно залежною від роду своєї зайнятості, від доходу, що приносить зайнятість.

При дослідженні економічної стратегії ефективної зайнятості доцільно виділити такі структурні рівні: суспільний поділ праці, що є матеріальною основою формування сукупності сфер його застосування; розподіл сукупної суспільної праці за сферами застосування; рух індивідів між робочими місцями в територіальному і секторному розподілі праці; диверсифікація виробництва, також важливим фактором виступає стабільність зайнятості громадян – в умовах ринкової економіки від цього залежить рівень безпеки доходів, економічного становища фахівця, якість освіти і послуг охорони здоров'я, які він одержує.

Трудові відносини – відносини, що складаються між працівником та роботодавцем. Порівнюючи трудові відносини в місті і в сільській місцевості, слід враховувати різноманітність психології даних верств населення. Робітники, які працевлаштовані і проживають на території міста, відчувають себе більш захищеними в соціальному та культурному плані. Це є

наслідком того, що в місті забезпеченість робочою силою значно нижча в порівнянні із сільською місцевістю, тоді як міський попит на робочу силу порівняно високий. Характеризуючи ж трудові відносини села, слід відмітити відсутність значного попиту на ринку праці. Як наслідок, підвищується міграція сільських жителів до міста, і така ситуація спостерігається практично по всіх областях України.

Безробіття, яким нині охоплено українське село, є однією з найболючіших проблем його соціально-економічного розвитку. Регулювання зайнятості населення шляхом забезпечення ефективного посередництва між роботодавцем і власником робочої сили у підборі сфери, місці прикладання праці, виду діяльності, вирішення всіх інших питань щодо працевлаштування покладено на центри зайнятості населення.

Криза в українському суспільстві формує чіткі тенденції спаду народжуваності, а відтак відчутним є старіння населення, насамперед сільського, зайнятого у виробничих галузях. Тому гостро стоїть проблема відтворення, омолодження сільського населення. Молодь вступає у трудове життя в умовах несприятливих змін демографічної ситуації і складає незначну частку серед зайнятого населення: за дослідженнями в Миколаївській області вона становить лише 27%. Серйозне занепокоєння викликає молодіжне безробіття. Кожен третій безробітний – віком до 29 років. Сільська молодь не має можливості повністю реалізувати свої потенційні здібності, мати добре оплачувану роботу, створити матеріальний достаток.

Молодь – це особлива категорія трудових ресурсів, що має свої характерні властивості: вона перебуває на стадії інтенсивного розвитку і формування особистості; має досить високу мобільність; проявляє зацікавленість у перспективності, характері й змістовності праці. Молодь – це не лише об'єкт, а й суб'єкт усіх соціальних перетворень, творчої праці, діяльності. Розглядаючи молодь, як особливу категорію трудового потенціалу, зазначимо вікові рамки досліджуваної групи працівників, адже вік важливий не тільки в теоретичному осмислен-

ні поняття молоді, але і в дослідницькій практиці, наприклад, при побудові статистичних звітів.

Одні дослідники визначають молодіжний вік з 11 до 25 років [1], інші – з 14 до 27 [1]. Виходячи з новітніх підходів у ювенології (комплексної науки про молодь), зокрема класифікації В.В.Павловського [7]: "молодь" поділяють на чотири підгрупи - такий поділ дозволяє зафіксувати якісно специфічні великі підгрупи молоді, етапи становлення розвитку в еволюції від старшого підліткового віку до соціальної зрілості. В даній статті розглядаються вікові рамки молоді від 14 до 35 років, згідно з діючим законодавством [8].

Безробіття і бідність - це одна з головних причин міграції сільських жителів. Якщо в 2002 р. з сіл Миколаївщини виїхало на 24,7 тис. осіб більше, чим туди приїхало на постійне місце проживання, то в 2008 р. - на 46,7 тис. Саме молодь складає більше половини всіх мігрантів в сільській місцевості.

Нині село значною мірою функціонує за принципом натурального господарства, а за існуючого диспаритету цін на сільськогосподарську та промислову продукцію (який, до речі, поступово ліквідується за рахунок зростання цін, відходу держави від закупівлі сільськогосподарської продукції), спричиняє його деградацію. В нинішніх умовах у сільській місцевості вирощування сільськогосподарських культур та тварин не завжди зорієнтоване на ринкову кон'юнктуру, а досить часто на консервативні звичаї та традиції. Тому доцільним є перехід до маркетингової стратегії діяльності. Найкраще такий підхід може бути реалізований підприємницькою структурою.

Проблемною є зайнятість молодих фахівців, які, будучи випускниками вищих навчальних закладів, не мають достатнього досвіду практичної роботи за фахом. Разом з тим, вони амбітні, мають сучасні погляди на економічні процеси, зорієнтовані в новітніх технологіях, мають теоретичні здобутки з сучасного менеджменту та маркетингу.

Тому потрібно заохочувати молодого спеціаліста до самозайнятості, зокрема, до надання певних послуг різним ор-

ганізаціям. Адже малі підприємства потребують, як і великі, певних технологічних розробок, проектів нової продукції, послуг економістів, бухгалтерів, перекладачів. Але вони не мають змоги утримувати їх як постійних працівників. Спеціалісту, який вирішив самостійно надавати послуги таким підприємствам за своєю спеціальністю, потрібно допомогти. Він не є підприємцем, він надає послуги, тому йому доцільно видати патент на право надання тих чи інших послуг. Патентну плату встановити у мінімальному розмірі (наприклад, від 20 до 50 грн) плюс внески 2% від задекларованої суми до пенсійного фонду. Період роботи в якості консультанта зарахувати до його трудового стажу із записом у трудовій книжці. Це стимулюватиме його у подальшому до реєстрації такої консалтингової діяльності. Молодого спеціаліста, який зареєструвався відразу після закінчення вищого навчального закладу, на період 24 місяці доцільно звільнити від сплати патентної плати, дати йому змогу розпочати ведення власної справи.

Розв'язання проблеми зайнятості сільської молоді потребує постійної наукової уваги. Адже мало вивчається формування регулювання молодіжної зайнятості в сільській місцевості в розрізі різних природноекономічних зон. Немає необхідних напрацювань щодо методики прогнозування молодіжної зайнятості. Недосконалою щодо цього є обліково-статистична звітність. Тому виникає потреба в подальших наукових дослідженнях. В цілому для забезпечення ефективної зайнятості сільської молоді еасамперед необхідно:

- визначити основні пріоритетні засади функціонування державної політики;
- здійснювати індивідуальний підхід щодо реалізації трудового потенціалу молодого спеціаліста, а саме – його безпосереднього працевлаштування відразу після закінчення навчання;
- надавати пільги підприємцям при оформленні власної справи в сільській місцевості, шляхом звільнення від податків як мінімум строком на три роки;

- молодим сім'ям надавати житло поряд з престижною роботою та кар'єрним ростом в організації, що знаходиться на території сільської місцевості.

Висновки. Молодь – це особлива категорія трудових ресурсів, що має свої характерні властивості: вона перебуває на стадії інтенсивного розвитку і формування особистості; має досить високу мобільність; проявляє зацікавленість у перспективності, характері й змістовності праці; вікові рамки молоді від 14 до 35 років, згідно з діючим законодавством; потрібно заохочувати молодого спеціаліста до самозайнятості, зокрема, до надання певних послуг різним організаціям. Така консалтингова діяльність сільської молоді буде стимулювати розвиток інноваційних процесів; доцільним є також перехід до маркетингової діяльності, реалізований підприємницькою структурою. Звільнення від сплати податків молодих підприємців та надання дотацій на виробництво сільськогосподарської продукції стане основним мотиваційним фактором залучення сільської молоді до праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Петюх В. М. Ринок праці: навч. посіб. / Петюх В. М. — К.: КНЕУ, 2003. — 288 с.
2. Краснов Ю. М. Економічна стратегія ефективної зайнятості / Ю. М. Краснов Н. — К.: Знання України, 2001.
3. Бестужев Лада И. В. Социальное прогнозирование: курс лекций / И. В., Бестужев Лада, Г.А. Наместникова. М., 2002.
4. Костаков В. Г. Баланс труда: (Содержание и методика разработки) / В. Г. Костаков П. П. Литвяков. — М.: Экономика, 2001.
5. Лишиленко В. І. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: навч. посібник / Лишиленко В. І. — К.: ЦУЛ, 2006 — 328 с.
6. Машенков В. Ф. Формирование и эффективное функционирование социальной инфраструктуры села: дисс. работа / В. Ф. Машенков. — 2004.
7. Павловський В. В. Ювентологія: проект інтегративної науки про молодь / В. В. Павловський. — М.: Академічний Проект, 2001.
8. Верховна Рада України: /Постанова від 10.01.2007 №550—v / Про прийняття за основу проекту Закону України "Про внесення змін до Закону України Про зайнятість населення".